

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ВСП «ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЕКОНОМІКИ, ПРАВА ТА  
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗУНУ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ВСП «ФКЕПІТ ЗУНУ»

Василь МАРТИНЮК

«*серпень*» 2023 р.



**РОБОЧА ПРОГРАМА**

з дисципліни

**«ВІКОВА І ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

Освітньо-професійний ступінь – фаховий молодший бакалавр

Галузь знань: *05 Соціальні та поведінкові науки*

Спеціальність: *053 Психологія*

Освітньо-професійна програма: *«Психологія»*

**Циклова комісія суспільних та психологічних дисциплін**

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практичні (год.)	Самостійна робота (год.)	Загальний обсяг год.	Екзамен/ залік
Денна	3	5	30	45	45	120	екзамен

Тернопіль – 2023

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки фахового молодшого бакалавра галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 053 Психологія затвердженої Педагогічною радою ВСП «ФКЕПІТ ЗУНУ» «30» серпня 2021 р.

Робоча програма складена викладачем Шаршонь Г.С.

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії суспільних та психологічних дисциплін, протокол № 1 від 28.08 2023 р.

Голова циклової комісії



Галина ДУРДАС

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ  
«Вікова і педагогічна психологія»**

**1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

<b>Найменування показників</b>	<b>Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітньо-професійний ступінь</b>	<b>Характеристика навчальної дисципліни</b>
		<i>Денна форма навчання</i>
Змістових модулів – 3	Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки	<b>Нормативна дисципліна</b>
	Спеціальність – 053 Психологія	<b>Рік підготовки – 3</b>
		<b>Семестр – 5</b>
Загальна кількість годин – 120	Освітньо-професійна програма «Психологія»	<b>Лекції (30 год.)</b>
		<b>Практичні (45 год.)</b>
		<b>Самостійна робота (45 год.)</b>
	Освітньо-професійний ступінь: фаховий молодший бакалавр	<b>Вид контролю: екзамен</b>

## 2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

**2.1. Мета вивчення дисципліни:** забезпечити майбутніх психологів теоретичними знаннями з основ вікової та педагогічної психології, озброїти студентів знаннями психологічних закономірностей розвитку особистості на різних етапах онтогенезу, ознайомити студентів із знаннями щодо закономірностей та особливостей навчання і виховання, а також здійснення практичної підготовки студентів для роботи з людьми різних вікових категорій.

### 2.2. Завдання вивчення дисципліни:

- ознайомити студентів з основами поняттями, принципами, концепціями вікової та педагогічної психології;
- висвітлити специфіку психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу, підходи до періодизації психічного розвитку особистості та основні психологічні закономірності процесу навчання та виховання;
- виробити у студентів ряд умінь та навичок застосування набутих знань у практичних сферах своєї діяльності, активізувати особистісний та творчий потенціал майбутнього фахівця.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Вікова і педагогічна психологія» студент повинен:

#### знати:

- основи вікової психології: предмет, методи, основні закономірності, принципи і структуру науки, її сучасні теоретичні концепції;
- загальні закономірності розвитку психіки людини: умови, чинники, рушійні сили;
- особливості пізнавальних процесів, емоційно-вольової, мотиваційної сфер, індивідуально-психологічних характеристик людей різного віку;
- основи педагогічної психології: психологічні особливості навчання та виховання, види соціальних інститутів виховання і методів формування творчо активної особистості на різних етапах онтогенезу, психологічну сутність педагогічної діяльності

#### вміти:

- застосовувати отримані знання з вікової психології для організації діяльності і спілкування особистості в різні вікові періоди, для створення умов, що сприяють конструктивному психічному розвитку людини;
- враховувати в навчально-виховному процесі сенситивні періоди розвитку людини;
- враховувати вікові особливості дитини в психолого-педагогічній роботі;
- орієнтуватися в сучасних підходах та технологіях навчання знанням і поняттям, формування умінь і навичок;
- орієнтуватися на нормативи кожного вікового періоду у психодіагностичній та психокорекційній роботі;
- аналізувати витoki психологічних проблем індивіда в його онтогенезі.

### **2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:**

ФК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

### **2.4. Програмі результати навчання:**

ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПРН3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПРН4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПРН5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПРН8. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

ПРН9. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПРН14. Проєктувати, організовувати та здійснювати психологічно ефективну консультативну діяльність з різними категоріями клієнтів.

ПРН15. Надавати консультативно-корекційну допомогу громадянам, які перебувають у кризових ситуаціях, а також проводити відповідні реабілітаційні та адаптаційні заходи.

### **3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Вікова і педагогічна психологія»**

#### **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ.**

##### **Тема 1. Вікова та педагогічна психологія як галузі психологічної науки.**

Предмет вікової психології. Основні задачі вікової психології. Вікова періодизація: дитинство (період немовля, ранній та дошкільний вік, молодший шкільний вік), юність, дорослість, пізній (літній та старечий) вік. Основні проблеми вікової психології як науки. Методи вікової психології. Методологічна основа психологічних досліджень з вікової психології. Принципи організації експериментальних досліджень. Основні етапи та методика організації емпіричного вивчення психічних явищ. Напрями, концепції, теорії вікової та педагогічної психології.

##### **Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.**

Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток і формування особистості. Роль виховання у формуванні особистості. Феноменологія людини: прагнення до розвитку та спокою (стереотипізація); існування в двох іпостасях (соціальна одиниця та унікальна особистість); світ речей, світ знаків, світ духу. Передумови та умови психічного розвитку. Значення внутрішньої позиції для розвитку особистості. Структура самосвідомості (власне ім'я, претензія на визнання, статеві ідентифікація, психологічний вік особистості, соціальний простір особистості). Фактор середовища як умова розвитку особистості; гіпотеза спонтанної взаємодії генотипу та соціальних умов в процесі індивідуального розвитку людини (Жан Піаже); вікова сензитивність до соціальних умов; внутрішня позиція особистості щодо фактору зовнішнього довкілля (С.Л.Рубінштейн); стихійний та усвідомлений шляхи творення особистості. Особистість як наслідок суспільних взаємин, що постають під впливом спілкування, діяльності та ціннісних орієнтацій. Механізми розвитку людини як особистості. Ідентифікація та індивідуалізація (емансипація) як механізми соціалізації особистості.

##### **Тема 3. Пренатальний розвиток, психологія немовляти та раннього дитинства**

Фази пренатального розвитку та початок психічного життя. Особливості розвитку новонародженого. Психічний розвиток немовляти (від 0 до 1 року). Безумовні рефлекси та їх значення для розвитку дитини; особливості розвитку органів відчуття; розвиток емоційної сфери; комплекс поживлення. Емоційно-експресивна функція спілкування та її значення для розвитку немовляти. Іграшка як засіб спілкування та психічного розвитку немовляти. Основні вікові новоутворення: почуття довіри до людини - входження у світ людських взаємин; прямоходіння; початок розуміння мови.

Особливості розвитку в ранньому дитинстві (від 1 до 3 років). Спілкування дитини раннього віку: спілкування та мова; виникнення прагнення

до самостійності; криза у спілкуванні. Пізнання в ранньому віці: розвиток предметного сприйняття та наочно-дійового мислення; особливості розвитку уяви та пам'яті. Передумови формування особистості: особливості перших уявлень про себе; виникнення елементів самосвідомості; виникнення прагнення до емансипації; криза 3-х років. Розвиток предметної діяльності; гра та продуктивні види діяльності. Основні вікові новоутворення: розвиток мовлення; розвиток знаряддєвих дій; розвиток знакової функції свідомості; входження у світ постійних речей.

#### **Тема 4. Психічний розвиток дитини дошкільного віку**

Особливості спілкування: з родиною, з однолітками. Готовність дитини до школи. Розумовий розвиток: практичне оволодіння мовою та її осмислення; засвоєння логічних форм мислення; особливості розвитку уваги, пам'яті та уяви. Дитяча особистість: ім'я та його значущість; роль моральних еталонів у формуванні особистості; формування системи мотивів; особливості розвитку самосвідомості та самооцінки; особливості розвитку почуттів, волі. Основні вікові новоутворення: розвиток рефлексії, розвиток знакової функції свідомості, розвиток уявлень про відносність світу постійних речей. Предметна діяльність дошкільника. Гра як провідний вид діяльності дошкільника. Навчання в дошкільному віці.

#### **Тема 5. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці**

Проблема зміни соціального становища дитини, яка вступила до школи. Особливості взаємин з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Вплив управлінського стилю вчителя на розвиток спілкування дітей. Навчання та виховання в школі як головні умови психічного розвитку молодших школярів. Особливості формування інтелектуальних процесів в умовах навчальної діяльності у школі: вікові особливості та можливості засвоєння й оволодіння знаннями; розвиток сприймання, спостережливості, пам'яті, уяви та уваги. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості; індивідуальні відмінності в молодшому шкільному віці.

Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра: готовність до школи; загальна характеристика учбової діяльності; формування системи ставлень до школи, до вчителя, до учбових обов'язків; зміна ставлення до навчання впродовж молодшого шкільного віку. Проблема оцінки. Гра, навчання та трудова діяльність в молодшому шкільному віці.

#### **Тема 6. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.**

Соціальна ситуація в життєдіяльності підлітка. Особливості учбової та інших видів діяльності в підлітковому віці: стимули та мотиви навчання; формування навчальних мотивів; розвиток моральних норм і правил поведінки. Зміна ставлення до навчання впродовж підліткового віку. Психологічні особливості трудової діяльності в пубертатному віці. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками; інтимно-довірливе спілкування

з однолітками як потреба та провідна діяльність. Статева ідентифікація. Розумовий розвиток підлітків: розвиток мовленнєвої діяльності; розвиток вищих психічних функцій (сенсорний розвиток; розвиток мислення, уваги, розвиток сприймання, спостережливості, пам'яті, уяви). Особистість підлітка: криза особистості в підлітковому віці; зміни в самосвідомості підлітків; індивідуальні відмінності. Вікові новоутворення: сенситивність до соціальних явищ; рефлексія на себе та інших; потреба в ідентифікації з однолітками та кумиром; прагнення до емансипації.

### **Тема 7. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.**

Особливості стилю життя в юнацькому віці: соціальна ситуація життя (професійна орієнтація, життя в батьківській родині, вікові періоди юнацького віку); учбова діяльність в юнацькому віці (зміни ставлення до навчання; роль навчання у формуванні особистості; пізнавальна сфера та творчість в юнацькому віці); трудова діяльність в юнацькому віці (вибір професії, роль праці у формуванні особистості). Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою; в участі у суспільному житті, формальних і неформальних організаціях. Дружба та любов в юнацтві. Розвиток особистості в юнацькому віці: особливості ідентифікації з власним "Я", самосвідомість в юнацькому віці (самовиховання, формування життєвої позиції та етичних переконань, вибір життєвої мети та шляхів її досягнення).

### **Тема 8. Рання дорослість як віковий етап в онтогенезі.**

Соціальна ситуація життя та закономірності розвитку людини в період дорослості. Періоди дорослості. Проблеми самореалізації особистості дорослого: на рівні вищих духовних форм та на рівні "гри на зниження". Суспільно-корисна праця як провідна діяльність; прагнення до нового та стереотипність у професійній діяльності. Форми і методи навчання дорослих. Ділове спілкування дорослих та спілкування у виробничих групах і колективах. Любов та родина як цінність. Дружні об'єднання дорослих. Пізнавальна діяльність дорослих: пізнання як професія; пізнавальні інтереси, що не пов'язані з професійною діяльністю. Особистість дорослої людини: особливості ідентифікації з особистим "Я"; соціальна активність дорослої людини; значущість активності у професійній діяльності для розвитку людини як суб'єкта діяльності, особистості та індивідуальності. Криза 30-річного віку. Ціннісні орієнтації та світогляд дорослої людини. Дорослість та проблема сенсу життя.

### **Тема 9. Особливості розвитку зрілої особистості.**

Загальна характеристика зрілого дорослого віку. Проблеми зрілого дорослого віку. Особливості життєдіяльності у зрілому дорослому віці. Розвиток Я-концепції, спонукальної, емоційної, пізнавальної сфер у зрілому дорослому віці. Криза середини життя.



## **Тема 10. Психологія пізнього віку.**

### **Старіння людини як предмет вивчення геронтопсихології.**

Соціальна ситуація життя людей літнього та старечого віку. Участь у професійній та суспільній діяльності; місце в родині. Періодизація пізнього віку. Вікові закономірності та психологічні особливості нормального старіння. Творчість у літньому віці; мудрість та досвід життя. Спілкування в старості: значення спілкування з однолітками; психологія ставлення літніх до дітей та молоді. Пізнавальна діяльність: феномен ясності розуму; ставлення до проблем людства, до вічної цінності життя та неминучої фізичної смерті. Психологія безсмертя людського духу. Особистість в літньому та старечому віці: значення соціальної активності в пізньому віці; криза ідентифікації із своєю зовнішністю та фізичним "Я" в пізньому віці; психічне здоров'я в пізньому віці; психологічна готовність до старості; психологічні новоутворення літньої людини; психологічно зріла особистість у літньому та старечому віці.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ.**

### **Тема 11. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.**

Психологічні механізми формування особистості як основне завдання психології виховання. Проблематика становлення та розвитку особистості у вітчизняній психології і в працях зарубіжних вчених. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості. Психологічні механізми формування властивостей особистості. Нерівномірність формування психічних властивостей як джерело протиріч особистості учня. Роль родини у вихованні молодшої людини. Особливості та зміст родинного виховання дитини. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст. Самопізнання і самооцінка як основні передумови самоуправління у вихованні. Самовиховання як вища форма самоуправління.

### **Тема 12. Психологія сімейного виховання.**

Поняття та різновиди сім'ї. Характеристика сім'ї як інституту соціалізації. Сутність, функції, види, психологічні особливості родинних взаємин. Психологічні умови успіху родинного виховання. Стилі сімейного виховання. Потреба дитини в повноцінній родині. Спадковість, самоактивність, середовище та виховання як основні чинники розвитку гармонійної особистості. Психологічна небезпека гіпер- та гіпоопіки. Особливості виховання дітей у неповних та неблагополучних сім'ях. Депривація. Особливості статевого виховання. Проблема авторитету батьків. Виховання в діяльності. Узгодженість виховних дій батьків, родини, школи.

### **Тема 13. Психологія учіння.**

Процес учіння як теоретична та прикладна проблема педагогічної психології. Вітчизняні теорії учіння. Зарубіжні концепції учіння. Традиційні та

інноваційні технології учіння. Етапи учбової діяльності. Психологічні умови формування вміння вчитися самостійно. Психологічні фактори, що зумовлюють успіх чи невдачу в учінні. Мотиви учіння. Полімотивація. Вплив пізнавального інтересу та рефлексії на розвиток уміння учитися самостійно. Роль наставника у формуванні стилю та прийомів самостійної пізнавальної діяльності. Показники сформованості ефективної учбової діяльності. Психологічні характеристики наuczіння.

#### **Тема 14. Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації.**

Моделі навчання. Детермінація навчальної діяльності та особливості управління освітнім процесом. Провідна роль навчальної діяльності в розвитку психічних процесів, формуванні наукового світогляду і вихованні пізнавальної самостійності. Проблематика здібностей в навчальній діяльності. Урахування зон актуального і потенційного розвитку наступників. Взаємозв'язок навчальної діяльності та сенситивних періодів розвитку психіки. Психологічні характеристики форм передачі знань. Умови і чинники підвищення ефективності навчального процесу. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.

#### **Тема 15. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.**

Модель психологічного профілю сучасного педагога (система особистісних і професійних рис). Специфіка та структура педагогічної діяльності. Вимоги до професійної компетентності педагога. Функції сучасного освітянина. Творчий характер діяльності вчителя. Підготовка педагогів до проектування авторських психодидактичних засобів навчання.

Психологічний аналіз педагогічного спілкування. Стиль спілкування наставника з наступниками. Психолого-педагогічні проблеми взаємодії вчителя та учнів у навчальній діяльності. Формування позитивного іміджу викладача. Педагогічний такт. Етика педагога. Основні групи психологічних „бар'єрів”, що виникають між наставником і наступниками. Пропедевтика конфліктів між суб'єктами освітнього процесу.

### **4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Вікова і педагогічна психологія»**

Назва теми		Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
<b>Змістовий модуль 1. Вікова психологія.</b>				
1.	Тема 1. Вікова та педагогічна психологія як галузі психологічної науки.	2	2	4
2.	Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.	2	4	3

3.	Тема 3. Пренатальний розвиток, психологія немовляти та раннього дитинства.	2	2	4
4.	Тема 4. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	2	2	4
5.	Тема 5. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.	2	4	2
6.	Тема 6. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.	2	2	4
7.	Тема 7. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.	2	4	2
8.	Тема 8. Рання дорослість як віковий етап в онтогенезі.	2	4	2
9.	Тема 9. Особливості розвитку зрілої особистості.	2	4	2
10.	Тема 10. Психологія пізнього віку. Старіння людини як предмет вивчення геронтопсихології.	2	2	4
<b>Змістовий модуль 2. Педагогічна психологія.</b>				
11.	Тема 11. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.	2	4	2
12.	Тема 12. Психологія сімейного виховання.	2	2	4
13.	Тема 13. Психологія учіння.	2	3	2
14.	Тема 14. Психологія навчання і психологічні умови його оптимізації.	2	4	2
15.	Тема 15. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.	2	2	4
	<b>Разом</b>	<b>30</b>	<b>45</b>	<b>45</b>

## 5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ з дисципліни «Вікова і педагогічна психологія»

### Тема 1. Вікова та педагогічна психологія як галузі психологічної науки

**Мета:** забезпечити оволодіння студентами основними категоріями педагогічної та вікової психології, окреслити її методи, напрями та концепції.

#### План практичного заняття:

1. Сутність, об'єкт, предмет вікової та педагогічної психології.
2. Структура, функції і завдання вікової та педагогічної психології.
3. Методи та методологічна основа психологічних досліджень.
4. Напрями, концепції, теорії вікової та педагогічної психології.

## **Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі**

**Мета:** висвітлити динаміку психічного розвитку, умови та закономірності формування особистості в онтогенезі.

### **План практичного заняття:**

1. Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток і формування особистості.
2. Феноменологія людини.
3. Передумови та умови психічного розвитку. Структура самосвідомості.
4. Взаємодія генотипу та соціальних умов в процесі індивідуального розвитку людини (Жан Піаже). Вікова сензитивність до соціальних умов.
5. Механізми розвитку людини як особистості.
6. Вікові періодизації психічного розвитку людини (Е. Еріксон, Давидов-Ельконін).

## **Тема 3. Пренатальний розвиток, психологія немовляти та раннього дитинства**

**Мета:** полягає в ознайомленні студентів з пренатальним розвитком, психологією немовляти та раннього дитинства, розвитку навичок спостереження та оцінки розвитку дітей.

### **План практичного заняття:**

1. Фази пренатального розвитку та початок психічного життя.
2. Особливості розвитку новонародженого.
3. Психічний розвиток немовляти (від 0 до 1 року).
4. Особливості розвитку в ранньому дитинстві (від 1 до 3 років).

## **Тема 4. Психічний розвиток дитини дошкільного віку**

**Мета:** розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування дитини дошкільного віку.

### **План практичного заняття:**

1. Соціальна ситуація розвитку дошкільника.
2. Сюжетно-рольова гра – провідна діяльність в дошкільному віці.
3. Формування інтелектуальної та емоційної сфери дошкільника і властивостей особистості.
4. Психологія дітей 6-ти річного віку.
5. Психологічна готовність дитини до навчання в школі.

## **Тема 5. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці**

**Мета:** розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в молодшому шкільному віці.

### **План практичного заняття:**

1. Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра. Гра, навчання та трудова діяльність в молодшому шкільному віці.
2. Готовність до школи. Проблема зміни соціального становища дитини, яка

- вступила до школи.
3. Особливості взаємин молодшого школяра з батьками, з іншими дорослими, з однолітками.
  4. Вплив управлінського стилю вчителя на розвиток спілкування дітей.
  5. Навчання та виховання в школі як головні умови психічного розвитку молодших школярів.
  6. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості.

### **Тема 6. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці**

**Мета:** розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в підлітковому віці.

#### **План практичного заняття:**

1. Соціальна ситуація в життєдіяльності підлітка.
2. Особливості учбової та інших видів діяльності в підлітковому віці.
3. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками; інтимно-довірливе спілкування з однолітками як потреба та провідна діяльність.
4. Статева ідентифікація.
5. Розумовий розвиток та особливості формування особистості підлітка.
6. Вікові новоутворення, що виникають на пубертатному періоді розвитку особи.

### **Тема 7. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці**

**Мета:** розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в юнацькому віці.

#### **План практичного заняття:**

1. Особливості стилю життя в юнацькому віці: соціальна ситуація життя, учбова та трудова діяльність в юнацькому віці (вибір професії).
2. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками.
3. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою. Дружба та любов в юнацтві.
4. Розвиток особистості в юнацькому віці: особливості ідентифікації з власним "Я", самосвідомість в юнацькому віці.

### **Тема 8. Рання дорослість як віковий етап в онтогенезі**

**Мета:** розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи на етапі ранньої дорослості.

#### **План практичного заняття:**

1. Соціальна ситуація життя та закономірності розвитку людини в період дорослості.
2. Проблеми самореалізації особистості дорослого. Суспільно-корисна праця як провідна діяльність.

3. Форми і методи навчання дорослих. Ділове спілкування дорослих та спілкування у виробничих групах і колективах.
4. Любов та родина як цінність. Дружні об'єднання дорослих.
5. Розвиток особистості дорослої людини. Ціннісні орієнтації, світогляд та проблема сенсу життя дорослої людини. Криза 30-річного віку.

### **Тема 9. Особливості розвитку зрілої особистості**

**Мета:** розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи зрілого дорослого віку.

#### **План практичного заняття:**

1. Загальна характеристика зрілого дорослого віку.
2. Проблеми зрілого дорослого віку.
3. Особливості життєдіяльності у зрілому дорослому віці.
4. Розвиток Я-концепції, спонукальної, емоційної, пізнавальної сфер у зрілому дорослому віці. Криза середини життя.

### **Тема 10. Психологія пізнього віку**

#### **Старіння людини як предмет вивчення геронтопсихології.**

**Мета:** розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи похилого віку.

#### **План практичного заняття:**

1. Психологічні особливості людей літнього та старечого віку. Психологічна готовність до старості.
2. Особливості пізнавальних, інтелектуальних процесів у старості.
3. Фізіологічні обмеження і особливості поведінки людей похилого віку.
4. Емоційна сфера людини у старості. Реалізація мудрості як сенс життя у старості.

### **Тема 11. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості**

**Мета:** розкрити психологічні особливості зовнішнього і внутрішнього впливів на процес формування особистості.

#### **План практичного заняття:**

1. Психологічні механізми формування властивостей особистості як основне завдання психології виховання.
2. Проблематика становлення та розвитку особистості у вітчизняній психології і в працях зарубіжних вчених.
3. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості.
4. Особливості та зміст родинного виховання дитини.
5. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст.
6. Самопізнання і самооцінка як основні передумови самоуправління у вихованні. Самовиховання як вища форма самоуправління.

## **Тема 12. Психологія сімейного виховання**

**Мета:** ознайомити студентів із особливостями впливу сімейних і родинних взаємин на процес соціалізації підростаючого покоління.

### **План практичного заняття:**

1. Поняття, різновиди сім'ї та її характеристика як інституту соціалізації.
2. Родинні взаємини та психологічні умови успіху родинного виховання (проблема авторитету батьків; виховання в діяльності; узгодженість виховних дій батьків, родини, школи).
3. Стилi сімейного виховання.
4. Спадковість, самоактивність, середовище та виховання як основні чинники розвитку гармонійної особистості.
5. Психологічна небезпека гіпер- та гіпоопіки.
6. Особливості виховання дітей у неповних та неблагополучних сім'ях.

## **Тема 13. Психологія учіння.**

**Мета:** ознайомити студентів із психологічними особливостями ефективного учіння як центрального феномену освітньої діяльності.

### **План практичного заняття:**

1. Процес учіння як теоретична та прикладна проблема педагогічної психології.
2. Традиційні та інноваційні технології учіння у працях зарубіжних та вітчизняних психологів.
3. Етапи учбової діяльності.
4. Мотиви учіння та полімотивація. Вплив пізнавального інтересу та рефлексії на розвиток уміння учитися самостійно.
5. Роль наставника у формуванні стилю та прийомів самостійної пізнавальної діяльності.
6. Показники сформованості ефективної учбової діяльності. Психологічні характеристики наuczіння.

## **Тема 14. Психологія навчання і психологічні умови його оптимізації.**

**Мета:** ознайомити студентів з основними психологічними особливостями ефективної передачі наступникам соціокультурного досвіду за індивідуальних і групових форм навчання.

### **План практичного заняття:**

1. Моделі навчання. Детермінація навчальної діяльності та особливості управління освітнім процесом.
2. Провідна роль навчальної діяльності в розвитку психічних процесів, формуванні наукового світогляду і вихованні пізнавальної самостійності.
3. Проблематика здібностей в навчальній діяльності. Урахування зон актуального і потенційного розвитку наступників.
4. Взаємозв'язок навчальної діяльності та чутливих періодів розвитку психіки.
5. Психологічні характеристики форм передачі знань. Умови і чинники

- підвищення ефективності навчального процесу.
6. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.

### **Тема 15. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.**

**Мета:** полягає в формуванні у студентів розуміння процесів прийняття рішень у групах, вміння враховувати психологічні аспекти та фактори, що впливають на ці процеси, та розвиток навичок співпраці й узгодження в групових умовах.

#### **План практичного заняття:**

1. Функції та модель психологічного профілю сучасного педагога (система особистісних і професійних рис).
2. Специфіка та структура педагогічної діяльності. Вимоги до професійної компетентності педагога.
3. Поняття та психологічний аналіз стилів педагогічного спілкування.
4. Психолого-педагогічні проблеми взаємодії вчителя та учнів у навчальній діяльності.
5. Формування позитивного іміджу викладача. Педагогічний такт.
6. Основні групи психологічних «бар'єрів», що виникають між наставником і наступниками. Пропедевтика конфліктів між суб'єктами освітнього процесу.



## 6. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

№ з/п	Тематика	Години
1.	Тема 1. Вікова та педагогічна психологія як галузі психологічної науки.	4
2.	Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.	3
3.	Тема 3. Пренатальний розвиток, психологія немовляти та раннього дитинства.	4
4.	Тема 4. Психічний розвиток дитини до шкільного віку.	4
5.	Тема 5. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.	2
6.	Тема 6. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.	4
7.	Тема 7. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.	2
8.	Тема 8. Рання дорослість як віковий етап в онтогенезі.	2
9.	Тема 9. Особливості розвитку зрілої особистості.	2
10.	Тема 10. Психологія пізнього віку. Старіння людини як предмет вивчення геронтопсихології.	4
11.	Тема 11. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.	2
12.	Тема 12. Психологія сімейного виховання.	4
13.	Тема 13. Психологія учіння.	2
14.	Тема 14. Психологія навчання і психологічні умови його оптимізації.	2
15.	Тема 15. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.	4
<b>Разом</b>		<b>45</b>

## 7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Навчальний процес передбачає проведення лекцій і практичних занять, самостійну роботу. Мова викладання – українська.

У процесі викладання дисципліни «Вікова і педагогічна психологія» використовуються такі методи навчання як:

- словесні (пояснення, лекція);
- наочні (ілюстрації, плакати, схеми, карти, мультимедійні файли);
- практичні (самостійна робота на занятті та позааудиторна діяльність, виконання розрахункових завдань);
- методи стимулювання обов'язку та відповідальності у студентів: переконання у значущості навчання, вимоги, вправи з виконання вимог, програмоване опитування;

- методи стимулювання інтересу до навчання: пізнавальні ігри, навчальні дискусії; створення ситуацій емоційно-моральних переживань; створення ситуацій пізнавальної новизни; створення ситуації зацікавленості;

- за ступенем самостійної роботи студентів: методи взаємодії викладача та студента (бесіда, дискусія); методи самостійної роботи студентів (самостійна робота з книгою, письмова робота, самостійна робота під керівництвом викладача);

- за особливостями навчально-пізнавальної діяльності студентів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий (евристичний), дослідницький;

- за джерелом інформації і сприймання навчальної інформації: словесні (розповідь, бесіда, лекція, пояснення); наочні (ілюстрація, демонстрація).

У навчальному процесі застосовуються: лекції, в тому числі із використанням засобів комп'ютерної техніки; практичні заняття; виконання самостійної роботи; робота в мережі Інтернет.

## 8. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Рубіжна атестація № 1	Директорська контрольна робота (№ 2)	Середній бал (№ 3)	Екзамен	Разом
20%	25%	15%	40%	100%

## 9. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка за 100-бальною шкалою / ECTS	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти	Рівень компетентності
90-100 A	Відмінно	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі. Здобувач освіти активно працює протягом усього курсу і показує при цьому високий рівень володіння теоретичними знаннями і практичними вміннями, відповідь	

		його правильна, обґрунтована, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення навчального матеріалу, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння здійснювати зв'язок теоретичних занять з практичними і реалізувати міжпредметні зв'язки. Практичне завдання виконане правильно, як з використанням типового алгоритму, так і за самотійно розробленим алгоритмом.	Високий (творчий) рівень
85-89 В	<b>Дуже добре</b>	Оцінюється завдання, що містить відповіді в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Здобувач освіти виявляє достатній рівень володіння теоретичним матеріалом і практичним вмінням з несуттєвими неточностями, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки з окремих питань навчального матеріалу.	Достатній рівень
75-84 С	<b>Добре</b>	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюється незначна частина навчального матеріалу. Здобувач освіти виявляє достатній рівень володіння теоретичним матеріалом і практичним вмінням з певними неточностями та недоліками, достатньо проявляє вміння самотійно та аргументовано викладати матеріал.	
65-74 D	<b>Задовільно</b>	Оцінюється завдання, що містить відповіді в яких виявляється середній рівень володіння теоретичними знаннями, розуміння навчального матеріалу, а також практичних вмінь. Здобувач освіти в цілому оволодів суттю питань з даної теми, намагається аналізувати факти та події, робити певні конкретні висновки, недостатньо проявляє вміння самотійно та	

		аргументовано викладати матеріал, виявляє недостатній рівень поінформованості у практичному застосуванні.	Середній рівень
60-64 Е	<b>Достатньо</b>	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюються мінімальні знання і розуміння навчального матеріалу, проте недостатньо вони глибокі та осмислені. Здобувач освіти на заняттях поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, частково аналізує навчальний матеріал, проте при цьому робить неконкретні та неточні висновки, виявляє низький рівень поінформованості у практичному застосуванні.	
35-5 FX	<b>Незадовільно</b>	Оцінюється завдання, що не виконане або містить відповіді на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу. Здобувач освіти відтворює незначну частину навчального матеріалу, викладає його уривчастими реченнями, безсистемно, відсутні висновки, узагальнення. Під час відповіді здобувач освіти допускає суттєві помилки, які не здатен виправити після коригуючих запитань, рівень володіння теоретичними знаннями і практичним вмінням не задовольняє мінімальні критерії. Обов'язкове складання повторного екзамену, заліку.	Низький рівень
1-34 F	<b>Незадовільно</b>	Оцінюється завдання, що не виконане, у здобувача освіти відсутні елементарні як теоретичні знання, так і практичні вміння. Обов'язкове повторне вивчення навчальної дисципліни.	Незадовільний рівень

## 10. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	Рівень компетентності
	Екзамен	Залік		
90-100	5 (відмінно)	Зараховано	A	Високий (творчий) рівень
85-89	4 (дуже добре)		B	Достатній рівень
75-84	4 (добре)		C	
65-74	3 (задовільно)		D	Середній рівень
60-64	3 (достатньо)		E	
35-59 (незадовільний рівень)	2 (незадовільно з можливістю повторного складання екзамену)	Незараховано (з можливістю повторного складання заліку)	FX	Низький рівень
1-34	2 (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	Незараховано (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	X	Незадовільний рівень

## 11. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Тексти лекцій.
2. Завдання для практичних завдань.
3. Завдання для самостійної роботи.
4. Тести для перевірки знань студентів.
5. Засоби діагностики знань студентів.
6. Критерії оцінювання знань студентів.
7. Посібники.
8. Презентаційні матеріали.
9. Інтернет-джерела.

## 12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

### Базова:

1. Василенко Л., Савчин М. Вікова психологія : навч. посіб 5-те вид. перер. і допов. Київ : Академія. 2021. 376 с.
2. Гірняк А.Н. Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» для студентів спеціальностей 053 «Психологія» та 231 «Соціальна робота». Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2022. 116 с.
3. Ібука Масару Після трьох вже пізно. Київ : Сварог. 2020. 152 с.
4. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Алерта, 2019. 112 с.
5. Кері Таніт, Рудкін Анхеред Про що думає дитина? Практична дитяча психологія для сучасних батьків. Пер. з англ. Т. В. Євлоєвої. Харків : Ранок. 2021. 256 с.
6. Кутішенко В. Вікова та педагогічна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
7. Патрико Т. Від практики до теорії: шлях становлення вікової психології як самостійної галузі знань. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2019. Випуск 5. С. 42–50.
8. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології : навч. посіб. для студентів подвійних спеціальностей з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
9. Beadle Muriel. A Child's Mind. How Children Learn During the Critical Years from Birth to Age Five Years. London : Routledge. 2019. 320 p.
10. Children's Play. Research Developments and Practical Applications / Edited By Peter K. Smith. London : Routledge. 2019. 162 p.
11. Drivers of human development: How relationships and context shape learning and development1 / D. Osher et al. Applied Developmental Science. 2020. Vol. 24. No.1. P. 6– 36. DOI: 10.1080/10888691.2017.1398650.
12. Stern William. Psychology of Early Childhood. Up to the Sixth Year of Age. London : Routledge. 2019. 624 p.
13. Struik Arianne. Treating Chronically Traumatized Children. The Sleeping Dogs Method. London : Routledge. 2019. 342 p.
14. Vosniadou S. The Development of Students' Understanding of Science. Frontiers Education. 2019. DOI: 10.3389/educ.2019.00032.

### Допоміжна:

1. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навч. посіб. для студентів внз ; за ред. проф. В. Ф. Моргуна. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. 172 с.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Лисянська Т.Т., Лисянська Т.М., Співак Н.В., Співак Д.М. Загальна психологія: інформ. забезп. змісту практ. занять, індивід., самот. роботи, модульного контролю знань студентів (спеціалізація «Психологія») Київ : Ін-т

сучасн. підруч., 2007. 144 с.

4. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: Практикум. Навч. посіб. Київ : Каравела, 2016. 224 с. (Рекомендовано МОН України.).

5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. za zag. red. H. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

6. Павелків Р.В. Вікова психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Кондор, 2011. 468 с.

7. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 422 с.

### 13. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
2. <http://habitus.od.ua/> Габітус. Науковий журнал з соціології та психології
3. <https://r.donnu.edu.ua/> DSpace. Матеріали наукової бібліотеки
4. <http://www.osvita.org.ua> – Освітній портал.
5. <http://library.tneu.edu.ua> – сайт бібліотеки ЗУНУ
6. <http://www.education.gov.ua> – офіційний сайт МОН України.
7. Конвенція про права дитини (1989). URL:  
[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021)
8. Концепція Нової української школи. URL:  
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>